

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Кафедра журналістики та філології

**КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ЯК ОЗНАКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
ЖУРНАЛІСТА**

The culture of speech as a feature of a journalist's professionalism

Кваліфікаційна робота
освітнього рівня «бакалавр»
студента спеціальності «Журналістика»,
освітньої програми «Журналістика»,
групи ЖТз-73-9с

Северин Юлія Олександрівна

Науковий керівник:

Бондаренко Олена Євгенівна,

асистент, кандидат філологічних наук

Суми 2021

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

Северин, Ю. О. Культура мовлення як ознака професіоналізму журналіста [Текст] : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня «бакалавр»; спец. 061 – журналістика / Ю. О. Северин; науковий керівник О. Є. Бондаренко. – Суми: СумДУ, 2021. – 38 с.

Робота має науковий характер. Аналіз теоретичного й емпіричного матеріалу дозволив виявити типові помилки й недоліки в професійному мовленні журналістів, запропонувати дієві шляхи їх подолання.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідити специфічні риси мовної поведінки спортивних коментаторів українського телебачення, виявити типові помилки й основні недоліки.

Ключові слова: культура мовлення, засоби масової інформації, помилки, телебачення.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. Теоретичні засади дослідження проблеми культури мовлення... ..6	
1.1. Культура мовлення в сучасному телеефірі.....	6
1.2. Типологія комунікативних девіацій.....	11
РОЗДІЛ II. Специфіка мовної поведінки спортивних телекоментаторів та спортивних ведучих	14
2.1. Лінгвістичні недоліки у мовленні спортивних тележурналістів.....	14
2.2. Мовне багатство комунікативної поведінки спортивних коментаторів і ведучих.....	26
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ.....	33

ВСТУП

Журналістика телебачення належить до тих виняткових галузей знань, для яких мовлення є не абстрактним поняттям, а знаряддям висловлення авторської думки, способом передачі та засвоєння інформації, засобом спілкування, джерелом виразності та міфотворчості. Задля того, щоб ефективно впливати на розум, волю й почуття інших людей, представники цієї професії повинні досконало володіти мовленнєвою культурою.

На сучасному етапі розвитку електронних засобів масової інформації журналіст телебачення виступає одночасно в кількох іпостасях – здобувача, укладача, редактора, аналітика, оформлювача, тлумача, коментатора, оглядача інформації та безпосереднього виконавця ролі, її дикторського озвучування. До реалізації останньої в процесі розвитку вітчизняної мережі телерадіомовлення склалися професійні вимоги, спрямовані передусім на забезпечення якості подачі інформації в ефір. Вони передбачають дотримання певних законів, принципів і правил у трьох основних напрямках: культура публічного виступу, культура мови й техніка усного мовлення [13, 123]. Кожен із них має свої складові, що потребують ретельного осмислення, вивчення й практичного опанування. Адже в цій професії виявляється важливим не лише те, що говориться, а й обов'язково те, як говориться. У певному розумінні це є специфікою телерадіожурналістики, бо неправильно вжиті в ефірі наголос, вимова, слово можуть спотворити зміст і мати непередбачені наслідки. До того ж, будь-які порушення техніки усного мовлення миттєво позначаються на культурі мови журналіста й цілком обґрунтовано викликають недовіру як до нього самого, так і дорезультатів його професійної діяльності.

Особливий інтерес учених викликають проблеми професійно-мовленнєвої діяльності журналіста. Провідною ідеєю багатьох теоретичних

та науково-практичних досліджень є глибоке ознайомлення майбутніх працівників телебачення з теоретичними засадами культури мовлення, оволодіння практичними вміннями та навичками грамотного, культурного мовлення, постійне самовдосконалення у цьому напрямку дасть змогу стати високопрофесійними фахівцями у сфері журналістики. Справжній тележурналіст повинен бути вправним у вербальному й невербальному спілкуванні, мати звичку контролювати своє мовлення, вимову, дикцію, інтонаційну виразність, правильність слововживання, логічність; постійно працювати над збагаченням свого мовлення; уміти аналізувати своє й чуже ефірне мовлення, виявляти відхилення від норм, застосовувати різні засоби для їх подолання; навчитися «ставити» свій голос, уміти «чути» його; робити партитуру тексту; дбати про свіжість мовленнєвого ряду, плекати його звуколад, естетичну довершеність, вишуканість.

Тільки за умови систематичної праці, усвідомлюючи всю її складність і основне – важливість для свого професійного зростання, тележурналіст зможе досягти відчутних результатів [23, 7]. Цілком закономірним є той факт, що у процесі підготовки тележурналістів особлива увага звертається саме на аспекти їхньої професійно-мовленнєвої діяльності.

Усе частіше ми маємо змогу спостерігати порушення норм української мови працівниками телебачення. Здебільшого відчувається, що в повсякденні диктори, актори, ведучі користуються російською мовою, а тому дуже часто припускаються помилок в українському мовленні.

Отже, **мета роботи** – дослідити специфічні риси мовної поведінки спортивних коментаторів українського телебачення.

Реалізація цієї мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) розглянути стан дослідження проблеми культури мовлення зарубіжними та вітчизняними науковцями;

- 2) визначити та класифікувати комунікативні девіації в мовленні спортивних телекоментаторів;
- 3) дослідити мовне багатство сучасного спортивного телефіру.

Об'єктом наукового дослідження є мовна поведінка спортивних коментаторів українського телефіру, зокрема Дмитра Джулая, Олександра Гливинського, Ігоря Циганика, Роберто Моралеса та спортивних ведучих, зокрема Євгена Зінченка, Романа Кадеміна, Сергія Полховського, Руслана Свіріна та інших.

Матеріал дослідження – телетексти спортивних телепередач каналів УТ-1, Новий канал, 1+1, ІСТУ, Мегаспорт, Інтер, зокрема мовлення коментаторів (Дмитра Джулая, Олександра Гливинського, Ігоря Циганика, Роберто Моралеса та інших) та ведучих (Євгена Зінченка, Романа Кадеміна, Сергія Полховського, Руслана Свіріна та інших).

Під час написання бакалаврської роботи використовувалися такі **методи дослідження**: запис невимушеного мовлення ведучих та коментаторів, лінгвістичний аналіз зафіксованих телетекстів, спостереження за мовною поведінкою ведучих і коментаторів.

Новизна роботи полягає у проведенні лінгвістичного аналізу мовної поведінки сучасних спортивних телеведучих та телекоментаторів.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю підготовки кваліфікованих спортивних телеведучих і коментаторів, що сприятиме підвищенню рівня мовної культури в українському інформаційному просторі.

Структура та обсяг роботи. Структура роботи визначається поставленою метою та завданням і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (28 позицій), додатків. Загальний обсяг роботи - 34 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ

1.1 Культура мовлення в сучасному телеєфірі

Усебічне вивчення проблем культури мовлення ЗМІ є одним із актуальних завдань сучасних мовознавчих, психо- та соціолінгвістичних, лінгводидактичних студій. На сучасному етапі активізації державотворчих процесів у демократичному руслі велика увага приділяється лінгвістичному аспектові діяльності засобів масової інформації, зокрема телебачення. Багатоаспектність такого явища як усне мовлення цілком закономірно ставить його в центр наукових зацікавлень вітчизняних та зарубіжних дослідників, причому не лише мовознавців, а й психологів, соціолінгвістів, письменників, журналістів. У поле зору дослідників потрапляють, зокрема, такі аспекти дослідження специфіки усного мовлення: загальнотеоретичні проблеми культури мови (О.Сербенська [23], С.Єрмоленко, М.Кожина, Н.Бабич [2], М.Ільяш, Л.Струганець, Б.Головін, Г.Васильєва та ін.); особливості публічного мовлення (Г.Сагач [21], Н.Бабич, Б.Головін [8], І.Шведов, П.Таранов, П.Л.Сопер [25], І.Томан, Д.Карнегі [11]); проблеми мовленнєвих жанрів (А.Вежбицька [6], М.Бахтін [4]); психологія усного мовлення (О.Леонтьєв [14], І.Синиця); невербальні (паравербальні) засоби спілкування (Я.Радевич-Винницький [20], Ф.Хміль, Т.Ніколаєва, О.Леонтьєв, А.Піз, Е.Холл); комунікативні стратегії (А.Вежбицька, Г.Почепцов [19], Ф.Бацевич [5], Москаленко [15], О.Селіванова [22], Є.Сидоров); культура наукового, навчального спілкування (Б.Головін); культура ділового спілкування (А.Коваль, Ф.Хміль, Т.Чмут, Я.Чорненький, Л.Зубенко, В.Немцов); особливості формування й удосконалення професійного мовлення вчителів (О.Муромцева, Жовтобрюх, Л.Струганець), акторів (А.Гладишева);

специфіка мови радіо і телебачення (О.Сербенська, С.Єрмоленко, В.Лизанчук, Д.Баранник[3], О.Зернецька, Е.Багіров, В.Миронченко, Ю.Покальчук, І.Мащенко, В.Франко, А.Багмут, І.Борисюк, Г.Олійник).

В умовах національно-культурного відродження України до працівника телебачення — тележурналіста, ведучого, коментатора, здатного реалізовувати у професійно-мовленнєвій діяльності завдання, що стосуються формування громадської думки, виховання політично свідомих, з активною життєвою позицією членів суспільства ставляться нові вимоги. Інакше кажучи, сучасний тележурналіст має бути справжньою самобутньою мовною особистістю, котрою вважається "мовець, який досконало знає мову, усвідомлено творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної культури як духовну серцевину її, користується мовою як органічним засобом самотворення, самоствердження і самовираження, розвитку своїх інтелектуальних й емоційно-вольових можливостей та як засобом соціалізації особи в даному суспільстві" [2, 38].

Узагалі, культура мови – дотримання усталених мовних норм усної й писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування [13, 44]. Головне завдання культури мови полягає у вихованні навичок літературного спілкування, пропаганді й засвоєнню літературних норм у слововжитку, граматичному оформленні мови, у вимові та наголошуванні, неприйнятті спотвореної мови або суржику. Низька культура мови характеризується порушенням правил слововживання, граматики, вимови та наголошення, написання.

Культура мови оцінюється щодо точності, ясності, виразності, стилістичної вправності, майстерності мовця у використанні лексики, граматики, синонімів, у доборі варіантів висловлювання [26, 150]. Існують, зокрема, синтаксичні засоби увиразнення ораторської мови — риторичні

питання, звертання до слухачів, різноманітні форми діалогізації мови, які надають ораторському стилеві емоційності, невимушеності, жвавості. Висока культура мови означає володіння стилістичним багатством мови, уникнення у мовній практиці газетних штамтів, канцеляризмів, діалектизмів, росіянізмів, досягнення такої усної і писемної форми спілкування, яка б найповніше, найточніше передавала зміст думки. Мовні стереотипи, недбалість у висловленні — це бідність думки.

Культура мови безпосередньо пов'язана із станом нормування, кодифікації літературної мови, відбитим у словниках, граматиках, практичних курсах мови. Вона по-різному реагує на закономірності усної мови й писемної мови. Культура усної мови — це традиції усного спілкування освічених кіл суспільства, багатого на варіанти порівняно з культурою писемної мови. Культура мови — категорія оцінна, але індивідуальні смаки, уподобання мають ґрунтуватися на суспільній мовній практиці [1, 8]. Виховання культури мови — це розвиток чуття мови у процесі пізнання найкращих художньо-естетичних зразків мови, засвоєння мовно-культурних традицій народу. В широкому розумінні вона передбачає високий рівень національно-мовної свідомості індивідів, їх дбайливе ставлення до рідного слова, усвідомлення його значення для розвитку інтелектуальної та емоційної культури нації.

Культура мови як соціолінгвістична, етнопсихолінгвістична дисципліна залежить від мовної політики, суспільних функцій мови, поширення престижу літературної мови через освіту, театр, видавничу діяльність, засоби масової інформації.

Культура мови якнайщільніше пов'язана з дотриманням літературних норм слововживання — з семантично точним і стилістично доречним вибором слова, з граматично і стилістично правильною сполучністю слів [12, 10]. Літературна норма — одне з основних: понять

культури мовлення і стилістики. Закони розвитку мови існують незалежно від волі людей, бо відображають об'єктивні відношення в реальному світі. Отже, в самій закономірності розвитку мови закладені основи формування мовних норм: пізнаючи закони мови, людина формулює мовні норми і застосовує їх доти, поки нова закономірність не буде пізнана, щоб привести до зміни норми або появи варіантів, що відповідають сучасним тенденціям розвитку мови.

Літературна мова виникла на основі мови загальнонародної. Загальнонародна мова – це сукупність усіх слів, усіх граматичних форм, усіх особливостей вимови людей, що розмовляють українською як рідною. Сюди входять діалекти, жаргони, літературна мова, тобто все, що перебуває в мовному спілкуванні народу. Мова засобів масової інформації є особливим, важливим різновидом літературної мови зі своїми закономірностями в змісті та формі [28, 69]. Увагу дослідників завжди привертала взаємодія літературної мови та форми її виявлення в ЗМІ, які мають провідні позиції в плані впливу на розвиток літературної мови.

Багато спортивних коментаторів і ведучих намагаються увиразнити свою мову за допомогою таких стилістичних засобів, як епітети, метафори, парафрази, або використовуючи прецедентні тексти. Ці засоби надають їхньому мовленню індивідуальність, виразність, певну мелодійність, експресивну забарвленість, неповторність, оригінальність:

а) епітет - художнє означення або обставина дії, які образно змальовують особу, предмет, дію чи явище або виражають емоційне ставлення до них [27, 160];

б) метафора - семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності між цими об'єктами при відображенні в свідомості мовця [27, 307];

в) парафраз - слова, усталені словосполучення (зрідка - речення),

що є образно-переносними і описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб; один з видів тропів [27, 435]

Проте в наш час багато працівників телебачення не дотримуються основних правил культури мовлення. Їхня мова сповнена помилок, зокрема все частіше вони спілкуються не літературною мовою, а використовують просторіччя, суржик, жаргонізми, сленг:

а) жаргон - один із різновидів соціальних діалектів, що відрізняється від загальнонародної мови використанням специфічної експресивно забарвленої лексики, синонімічної до слів загального вжитку, фразеології, іноді й особливостями вимови [27, 167];

б) суржик – мова, в якій штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи різних мов [27, 616];

в) просторіччя – один із структурно-функціональних некодифікованих різновидів загальнонародної мови, який, не будучи обмеженим територіальними або вузькосоціальними рамками, разом з діалектами та жаргонами протистоїть літературній мові, її розмовному стилю [27, 498].

Телебачення активно реагує на мовні процеси в середовищі і своєю чергою активно їх формує. Якщо давніше жаргонізми, арго, сленг були "замкнені" у мововжитку певних кіл, їх використовувала обмежена кількість людей, то тепер вони активно функціонують на телебаченні, подолали соціальні й вікові рамки, стали прийнятними для загалу. Наслідком такої свідомої чи несвідомої пропаганди на телебаченні є те, що глядачі, надто молодь, вбирають ці слова і вирази й починають послуговуватись ними щоденно [16, 4].

Отже, сучасне телебачення не є зразком української літературної мови. У кожній телепередачі, у фільмах і телесеріалах допускається безліч помилок. Це, безперечно, дуже негативна тенденція, бо ж для багатьох

людей телебачення — джерело української мови, іноді навіть єдине.

1.2 Типологія комунікативних девіацій

Комунікативні девіації спричиняються порушенням правил (законів, постулатів) мовленнєвого спілкування, тобто комунікативних кодексів, природа яких не лише мовна, а психо-соціо-культурна, точніше— когнітивна. Це зумовлено тим, що інтенція учасників комунікації втілена в діалозі, полілозі, тобто в реальному спілкуванні, яке підпорядковане психології міжособистісних зв'язків, залежить від соціальних чинників.

Комунікативні девіації — недосягнення адресантом комунікативної мети; відсутність взаєморозуміння і згоди між учасниками спілкування [5, 214].

У сучасній лінгвістиці загальноновизнаної й повної типології всіх можливих різновидів девіацій у комунікації не існує. Основою такої класифікації можуть бути відмінності в природі мовної та комунікативної компетенції учасників спілкування, а також причини і «механізми» їх виникнення в динамічних процесах породження складових дискурсу. Науковці виділяють комплексні типології комунікативних девіацій, які враховують ці чинники. Так, Ф.Бацевич розмежовує мовні девіації, пов'язані з мовним кодом. Цей тип девіацій зумовлений рівнем мовної компетенції учасників комунікації [5, 243]. Основною причиною комунікативних невдач, пов'язаних з мовним кодом, є неволодіння учасниками спілкування спільною ідіотнічною мовою або незнання ними окремих її елементів. Мовні помилки, неточності, недоречності, описки, обмовки тощо, які впливають на якість спілкування, спричиняються складною взаємодією когнітивних і мовних чинників у процесах побудови пропозиції повідомлення. Чи не найбільше помилок у вживанні засобів мовного коду допускають мовці в усному спілкуванні.

До цієї категорії мовних девіацій можна віднести:

1. Фонетичні помилки, зокрема ненормативна пом'якшена вимова

шиплячих, порушення правил вимови асимільованих звуків, знеголошення дзвінких приголосних у кінці слова.

2. Орфоепічні помилки (неправильне наголошення слів)[10, 19].

3. Лексичні помилки, які можна розмежити за такими категоріями:

а) росіянізми - різновиди запозичення; слово, його окреме значення, вислів, граматична форма тощо, запозичені з російської мови або утворені за її зразком. На синхронному рівні під росіянізмом розуміють російську мовну одиницю, що перебуває за межами української літературної мови і не зафіксована її словниками, яка потрапляє спонтанно при інтерференції чи включається із стилістичною метою в українське усне або писемне мовлення[27, 526];

б) плеоназми - фігури мови, побудовані на повторенні слів або афіксів з тотожними, подібними і взагалі взаємодубльованими значеннями[27, 454];

в) тавтологія - неусвідомлюваний, мимовільний або, навпаки, навмисний повтор у межах словосполучення, речення того самого чи однокореневого слів або різнокореневих слів. Це може бути виявом недостатньої культури мови[27, 625];

г) пароніми - слова, а також фразеологічні одиниці й синтаксичні конструкції, що при повній або частковій семантичній відмінності є дуже подібними формою, внаслідок чого можуть сплутуватися в мовленні або спеціально обігруватися зі стилістичною настановою[27, 401]

д) накладання синонімів - у нормі для позначення виділених аспектів у межах пропозиції з низки синонімічних засобів добирається один[5, 241]. У висловлюванні може бути декілька синонімічних виразів, однак вони повинні поєднуватися кон'юнктивно (тобто як однопорядкові), що засвідчує неоднорідність їх вибору в процесі вербалізації. Порушення цих умов призводить до появи девіативних висловлювань;

1. Синтаксичні помилки, серед яких виділяють:

- а) невиправдана зміна прямого порядку розташування підмета й присудка;
- б) нехарактерна постпозиція прикметника щодо означуваного іменника;
- в) постпозиція займенника щодо означуваного слова;
- г) трансформації у складі усталених виразів. Усталені вирази повинні входити в поверхневу структуру без змін або варіюючись у межах, передбачених лексичною системою ;
- д) зміни у межах дієслівного керування;
- е) ненормативний порядок слів у реченні. Звичайний (стилістично нейтральний) порядок слів у висловлюванні залежить від прагматичних і функціонально-комунікативних чинників, зокрема орієнтації на особу адресата, бажання підкреслити буденність того, про що йдеться;
- є) алогізми - порушення у мові логічного зв'язку зі стилістичною метою, що переважно надає комічного значення [24, 43].

Використання у своєму мовленні таких типів мовних девіацій дає змогу визначити, що мовець не володіє достатнім рівнем літературної мови. Це може бути наслідком незнання основних правил побудови речень, вживання недоречних слів у своєму мовленні, порушення граматики і стилістики мови.

Отже, найважливішими причинами і відповідно типами девіацій у комунікації є девіації, спричинені впливом практично всіх складових комунікативного акту: психологічних, духовних, когнітивних та інших якостей адресанта і адресата, контекстом і ситуацією спілкування, особливостями каналів комунікації, організацією і якістю зворотного зв'язку, засобами мовного коду. З метою досягнення предметної й комунікативної мети учасники спілкування повинні постійно дотримуватися всіх принципів, правил і конвенцій міжособистісної комунікації.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ПОВЕДІНКИ СПОРТИВНИХ ТЕЛЕКОМЕНТАТОРІВ І ТЕЛЕВЕДУЧИХ

2.1 Лінгвістичні недоліки у мовленні спортивних тележурналістів

Мовлення спортивних тележурналістів — це спеціалізоване використання журналістом / ведучим мовних засобів у процесі спілкування з глядацькою аудиторією з метою донесення до неї інформації певного ідейно- тематичного спрямування а також формування громадської думки з тієї чи іншої проблеми. Крім того, мовлення спортивних тележурналістів частиною аудиторії глядачів/слухачів сприймається й оцінюється як взірцеве, що накладає особливу відповідальність на ведучого стосовно вибору ним адекватних мовних засобів вираження певного змісту.

Аналіз фактичного матеріалу, який налічував 10 годин запису з мовленням коментаторів і ведучих, свідчить про наявність в усному мовленні спортивних тележурналістів значної кількості орфоепічних помилок, з-поміж яких найчастішими є порушення чергувань службових слів та морфем:

- прийменників у-в: *Дем'яненко кинув в бій Гавранчича*, замість *кинув у бій* (РС-"Інтер", "Подобиці. Спорт); *В змаганнях беруть участь з чотирнадцяти років*, замість *у змаганнях* (СО -"ІСТV", "Спорт"05.04.07);
- прийменників з-із-зі: *Хтось з гравців "Порту"*, замість *із* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Порту" - "Челсі");
- постфіксів -ся-сь: *Коул змусив зірватись з місць*, замість *зірватися* (ОВ — "1+1", "Преспорт"); *Гра скінчилась з рахунком*, замість *скінчилася* (МП - "1+1", "Преспорт").

Крім орфоепічних помилок, мовлення спортивних телеведучих рясніє порушенням акцентуальних норм, що зумовлене елементарним незнанням правил наголошування загальноновживаних українських слів.

Помилки засвідчено у словах, що належать до різних частин мови, як от:

- іменників: *зАявку пропонують,замість заЯвку пропонують*(М

—

"ІСТУ", "Факти, Спорт"); *сімейні свЯта*, замість *святА*, у *чЕмпіонаті Німеччини*, замість у *чемпіонАті* (ОГ - "Нк", "Гол!"); *випАдок*, замість *вИпадок* (ОС — "УТ-1", "Світ спорту"); *Обидва рАзи*, замість *разиИ* (ІЩ — "Мегаспорт", "Мегафон"); *Фінансові вИтрати* візьмуть на себе спонсори, замість *витрАти* (ІМ — "ІСТУ", "Факти. Спорт"); *завданНЯ*, замість *завдАння'*;

- прикметників: *на нОвому полі*, замість *новОму* (СО - "ІСТУ", "Спорт"); *лЕгка перемога*, замість *легкаА* (РС — "Інтер", "Інтерспорт"); *матч мав стати найяскрАвішим*, замість *найяскравІшим*; *без тОнкої гри*, замість *тонкОї* (СП - "1+1", "Преспорт");

- числівників: *по-другЕ*, замість *по-дрУге*; *першИй*, замість *пЕрший*

(МП — "1+1", "Преспорт"); *В змаганнях беруть участь з чотИрнадцяти років*, замість *чотирнАдцяти* (СО - "ІСТУ", "Спорт"); *Іде чотИрнадцята хвилина першого тайму*, замість *чотирнАдцята* (МН - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург» (Запоріжжя);

- займенників: *той сАмий Рінком*, замість *самИй* (СП- "УТ-1", "НФ");

- дієслів: *змагавсЯ*, замість *змагАвся* (СП - "1+1", ТСН (Спорт); *Удар прИйняла* на себе команда суперника, замість *прийнялаА* (ІМ — "ІСТУ", "Факти. Спорт"); *Один комплект гімнастичного знаряддя коштує*, замість *коштує* (ПЧ- "УТ-1", "ССп");

- прислівників: *зновУ*, замість *знОву* (ІМ - "ІСТУ", "Факти. Спорт"; *насампЕред*, замість *насАмперед* (ОГ - "Нк", "Гол!");

- серед службових частин мови: *Адже*, замість *аджЕ* (МН - "Нк", "Репортер.Спорт").

У телетекстах на спортивну тематику найчастішими стосовно неправильного акцентування виявилися такі слова: *випадок, нападник, одинадцять, чотирнадцять, завдання, новий, легкий* та інші.

У деяких випадках зустрічається наголошення, характерне для західних регіонів України - виділення передостаннього складу в слові (як правило, це пояснюється впливом польської мови): *Ви привели приклАди*, замість *приИклади* (ІЦ - "УТ-1", "НФ"); *бУло*, замість *булО* (ОГ - "Нк", "Гол!"); *донЕсти тонкощі гри*, замість *донестИ* (РБ - Мегаспорт, "Мегафон").

Отож, відхилення від норм правильної літературної вимови й наголошування у багатьох випадках пояснюється незнанням мовцями (телеведучими) закономірностей звукової реалізації українських фонем у мовленнєвому потоці; перенесенням характерних особливостей фонетичної та акцентуаційної систем російської мови на український ґрунт. Не сформована належним чином артикуляційна база частини мовців певною мірою пояснюється відсутністю у деяких тележурналістів фахової лінгвістичної освіти, яка забезпечує вільне практичне володіння мовою, глибокі знання її норм, належним чином розвинуті вміння та навички грамотного усного мовлення.

У телерепортажах з футбольних матчів, у спортивних новинах спостерігається певна тенденція до регулярного вживання коментаторами лексичних девіацій, серед яких значне місце займають росіянізми. Наявність яких свідчить про негативний вплив російської мови на українську. Показово, що до таких росіянізмів, як правило, є повноцінні українські відповідники:

Перша жовта карточка, замість *картка* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металіст").

Що витворяють ці гімнасти, замість *виробляють* (ОЖ - "УТ-1",

ССп").

Із центра поля убіг півзахисник грузинів, замість утік, відбіг (РК — "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна").

І начать все спочатку, замість почати (ВВ — "УТ-1", "Спорт і ми").

Не вспів закинути м'яч до кільця, замість не встиг /не встигнув (ГП - ТБГ "Київ" - "Будівельник").

Гра може закінчитися непевним образом, замість чином (ГП - ТБГ "Київ" - "Будівельник").

Білету будуть влаштовані для всіх слоїв населення, замість Квитками будуть забезпечені усі верстви населення (ОЖ - "УТ-1", "ССп").

Уходить з поля, замість іде (МН - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург" (Запоріжжя)).

На протязі місяця, замість протягом (ОС — "УТ-1", "ССп"); *на протязі матчу, замість протягом* (ПЧ — "УТ-1", ТФМ "Дніпро" - "Карпати").

(Установимось на початок матчу, замість зупинимось на початку, Корниленко проривається до воріт, щоб остановить білоруса, замість зупинити (ПЧ - "УТ-1", ТФМ "Дніпро" - "Карпати"); *Арбітр остановив гру, замість зупинив* (МП - "1 +1". "Преспорт").

Вверження в команду, замість вторгнення (ОН - "Інтер", "Новини (Спорт)").

До посліднього часу спортсмени вірили у перемогу, замість до кінця (ДНІ - УТ-1", "ССп"); *До посліднього йшов, замість до кінця* (РС - "Інтер", "Інтерспорт").

Хоча б в ніч'їу/звести цей поєдинок, замість в нічию (СПа - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург" (Запоріжжя);

Стойку від воріт, замість стійку (СП - "1 +1", "Преспорт").

Шарф[і]к на шиї вболівальника, замість *шарфик* (ВЗ — "УТ-1", "Вісті тижня").

А поки вболівальники і пілоти готуються до гонки, інші обговорюють лазійку, замість *лазівку* (ОН - "Інтер", "Новини (Спорт)").

Я думаю, що він зможе сиграти такий матч, замість *зіграти* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль").

...почався другий етап гри, замість *гри* (ОН - "Інтер", "Подобиці. Спорт").

М'яч знаходився в пальотє, замість *у польоті* (ДБ — "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль").

М'яч у врага, замість буквально - *у ворога*; у контексті - *у суперника* (РК - "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна").

М'яч вирвав сопернік, замість *суперник* (РК— "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна").

Два - ноль, замість *нуль* (СП - "1+1", "Преспорт"); *рахунок ноль - один*, замість *нуль* (РС - "Інтер", "Преспорт"); *збірні зіграли два - ноль*, замість *нуль*; *рахунок залишається два - ноль*, замість *нуль* (ДНІ - "УТ-1", "НФ"); *динамівці виграли з рахунком "п'ять - ноль"*, замість *нуль* (МН - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург" (Запоріжжя)).

Показово, що росіянізми, які засмічують мовлення телеведучих, представлені не лише повнозначними частинами мови, поширені вони й серед службових слів та вигуків:

- сполучників: *Но* і в "Оболоні" також не всі м'ячі вийшли, замість українського заперечного сполучника *але* (СПа - "УТ-1", ФМ "Динамо"(Київ) - "Металург" (Запоріжжя); *Но тут в нього серйозні козири*, замість українського заперечного сполучника *але*, синонімічними до якого є сполучники *проте, однак, втім, утім* (ДБ — "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль");

- прийменників: *М'яч полетів **мимо** воріт*, замість прийменника *повз* (РС - "Інтер", "Подобиці. Спорт");

- вигуків: *Усьо! Дав м'яч Балаку*, замість *все!(усе!)* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Порту").

Використання спортивними коментаторами і ведучими плеоназмів засвідчує недостатній рівень знання основних правил української мови:

Чех вибиває м'яч своєю ногою в поле (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Порту").

"Мілан" демонструє свій клас у володінні м'ячем (ДДж — "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан").

Роналду перекинув собі м'яч на свою праву ногу (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" — "Мілан").

Футболісти "Ліверпуля" розпочали свою нову атаку (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль").

Ви бачили, що поле, воно не було готове (Щ - "УТ-1", "НФ").

*Ситуація пішла на погіршення, замість **ситуація погіршилась*** (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Порту").

*Станом на початок матчу, замість - **на початку матчу*** (ПЧ - "УТ-1", ТФМ "Дніпро" - "Карпати").

Мінус 5 градусів морозу (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Динамо" - "Металіст").

Значна кількість повторень, які недоречно використовують спортивні коментатори і ведучі у своєму мовленні, не дає змогу зосередитися на основному повідомленні:

- порушення смислового зв'язку, який досягається лексичним повтором, "нанизуванням" речень між окремими висловлюваннями у тексті:

Канкава, ветеран команди, нападник теж... (РК — "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна"); *Корніленко, ось цей гравець пішов в обхід* (ПЧ - "УТ-1", ТФМ "Дніпро" - "Карпати");

- порушення порядку розташування компонентів речення, передусім займенників. З метою уникнення тавтології у тексті займенник, як правило, замінює попереднє слово, виражене іменною частиною мови: *Рикун не чіпав цей м'яч. Він був в офсайді* (ВВ - "Інтер", ТФМ "Дніпро" - "Карпати"). Займенник **він** стосується у даному разі м'яча, тоді як мова йде про гравця, який перебував в офсайді;

- тавтологія ускладнює сприйняття змісту повідомлення: *Чи вплине арбітр, може вплинути на матч?* (Щ - "УТ-1", "НФ"); *Грудьми зупинив м'яч, на місці обіграв м'яч* (ОМ - "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан"); *Гутті отак заховав удар в момент удару таким різаним ударом* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Реал"(Мадрид) - "Баварія" (Мюнхен)); *Зазнав травмованої травми з півзахисником збірної Туреччини* (ОП — "УТ-1", "ССп").

Серед типових випадків порушення вимоги точності мовлення у спортивному теледискурсі - помилки у вживанні синонімічних слів. Тільки ретельний добір необхідного слова із синонімічного ряду сприятиме точності вислову, адекватній (щодо змісту і форми) передачі інформації. Дуже часто неточність виникає також у тих випадках, коли слово вжите у приблизному значенні:

Роберто Карлос майже не ходив на лінію суперника, замість не ставав (не виходив за лінію) (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Реал" (Мадрид) - "Баварія" (Мюнхен)).

Його партнери теж намагаються діяти по м'ячу, замість бити по м'ячу (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Порту").

Корніленко встановив остаточний підсумок, замість

встановив результат (РК-"Інтер". "Інтерспорт").

Половина стадіону оплескує Бекхему, замість **аплодує** (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Реал" (Мадрид) - "Баварія" (Мюнхен)).

Достатньо грубо зіграв футболіст "Реала", замість **досить грубо** (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Реал" - "Баварія") .

Бідолашно сьогодні виглядає капітан "Мілана", замість **нещасно** (ДБ "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан").

Ошелешений голос, замість **здивований** (СП - "1 +1", "Преспорт").

Ще сім хвилин є у "Манчестера", щоб забити такий **благанний м'яч**, замість **довгожданий, довгоочікуваний** (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан"); **Руні забиває цей блганний для "Манчестера" м'яч**, замість **довгожданий, довгоочікуваний** (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан").

Білету будуть влаштувані, замість **білету будуть розповсюджені** (ОЖ- "УТ-1", "ССП").

Максимально наситив лінію півзахисту, замість **посилив** (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Динамо"- "Металіст").

Одніми з найуживанішими мовленнєвими девіаціями є пароніми. Нерозрізнення значень близькозвучних слів може призвести до непорозумінь між мовцем і співрозмовником:

Це була навісна передача, замість **нависна**, оскільки навісний - синонім до слова божевільний (РК - "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна").

Ефективний удар вийшов у виконанні Раяна Гізза, замість **ефектний**, оскільки ефективний - синонім до слова влучний, той який досяг мети [1, 81] (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан").

Неабияка роль у досягненні точності мовлення належить порядкові слів, завдяки якому досягається смислова та інтонаційна

відокремленість членів речення. Втім, в усному мовленні спортивних телеведучих порядок слів у реченні часто порушується, що, очевидно, відбувається під впливом, насамперед, чинників психологічного характеру, а саме - внаслідок природного хвилювання мовця, коли програма ведеться у прямому ефірі. Помилки аналізованого типу умовно можна розподілити на кілька груп:

1) невиправдана зміна прямого порядку розташування підмета й присудка: *Підрізав Руслан Костишин м'яч*, замість *м'яч підрізав Руслан Костишин* (ПЧ - "УТ-1", ТФМ "Дніпро - Ворскла");

06.03.7) дистанційний "розрив" компонентів складеного дієслівного присудка: *А удару не вдалося завершального завдати*, замість *завершального удару не вдалося завдати* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Динамо" - "Металіст"); *Гравець намагається ближче до передньої лінії вийти*, замість *гравець намагається вийти ближче до передньої лінії* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі - Ліверпуль");

2) нехарактерна постпозиція прикметника щодо означуваного іменника: *А удару не вдалося завершального завдати*, замість *завершального удару не вдалося завдати* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Динамо" - "Металіст"); *У ці хвилини стартові команди фолять*, замість *у ці стартові хвилини команди фолять* (РК - "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна");

3) постпозиція займенника щодо означуваного слова: *Гравці "Металурга" можуть винести м'яч за межі половини своєї поля*, замість *Гравці "Металурга" можуть винести м'яч за межі своєї половини поля* (СПа - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург" (Запоріжжя).

4) зміна первинної позиції прислівника (препозиції) щодо означуваного слова (у таких конструкціях прислівник займає нехарактерну

для нього постпозицію): *непогана дуже передача*, замість *дуже непогана передача*, *на тридцять п'ятій приблизно хвилині*, замість *приблизно на тридцять п'ятій хвилині* (МН - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург" (Запоріжжя));

5) препозиція прямого додатка щодо присудка: *"Порту" м'яч випустили за лінію*, замість *"Порту" випустили м'яч за лінію'*, *Ось так швидко "Челсі" рахунок відкрив*, замість *ось так швидко "Челсі" відкриває рахунок* (ДДЖ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - Порту ").

б) дистанціювання препозитивної обставини і постпозитивного присудка: *Стрімголов на ворота Шовковського грузини не мчать*, замість *на ворота Шовковського грузини стрімголов не мчать* (РК — "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна").

7) до порушення змісту сказаного призводять еліптичні конструкції, іноді це зумовлює створення небажаного стилістичного ефекту, як - от: *Воронін грає під Шевченком* (РК - "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна"); *Роналду головою знаходить Руні*, замість *головою зіштовхується з* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Манчестер Юнайтед" - "Мілан") ;

8) надлишок чи недоречність вставних і вставлених конструкцій: *Як на мене, я не помітив, але замін, здається, не було'*, *Більш тут, напевно, справа в тому, що* (РК - "Інтер", ТФМ "Грузія - Україна"); *Знову тут накривають, що називається, всі спроби "Реала"* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Реал" (Мадрид) — "Баварія" (Мюнхен)); *І зараз ну, власне, напруження нема* (СПа- "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) - "Металург" (Запоріжжя));

9) поява стилістичного дисонансу, який створюється недоречним вибором лексичних елементів: *Роналдо прокинув поміж ніг Саліхаміджича у своєму королівському стилі* (ДБ — "УТ-1", ТФМ "Реал" — "Баварія");

Порушення логічності мовлення виникає внаслідок неправильного вживання багатозначних слів, які вимагають точного контексту, що не допускає би двозначного чи спотвореного сприйняття змісту. У сучасному спортивному теледискурсі, особливо під час прямої трансляції футбольних матчів, коли від коментатора вимагається оперативна оцінка швидко змінюваних на полі ігрових ситуацій, допускається велика кількість помилок, у результаті яких увесь зміст висловлювання сприймається як незрозумілий і викликає в уважного слухача закономірні зауваження чи запитання (деякі дослідники ці недоречності називають алогізмамих): *Йому було важко спіймати ворота* (ПЧ — "УТ-1", ТФМ "Дніпро" - "Карпати"). *Фролов відправив шайбу в сусідні ворота* (ОН — "Інтер", "Подобиці. Спорт"). *Оце вже круглий удар був* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"). *Роберто Карлос без піднятих очей виконував цю передачу* (ДБ - "УТ- 1", ТФМ "Реал" - "Баварія"). *Звук двигуна катера на тлі океану був неперевершений* (ОН - "Інтер", "Новини (Спорт)"). *Треба намагатись грати по м'ячу* (ДДж — "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"). *Дрогба сьогодні пролітає над усіма м'ячами "Челсі"* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"). *Навряд чи цей гол побував у сітці воріт* (ПЧ - "УТ-1", ТФМ "Дніпро"- "Карпати"). *Якщо гол, то обов'язково у сітці воріт. М'яч вдарився йому не в те місце голови, яким можна було пробити по воротах* (СПа - "УТ-1", ТФМ "Динамо" (Київ) — "Металург" (Запоріжжя)). *Виявляється, є спеціальне "місце голови", яким б'ють у ворота. М'яч, коли падає, він долітає майже до самої землі* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"). *Це звучить як справжнє "відкриття". Є гравці, які самі можуть розібратися в футболі* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль") *Отож, є й такі, що самі не можуть "розібратися", хто ж тоді їм допомагає? Якщо треба поборотися, кинутися з головою на гравця, то це добре робить Дідьє Дрогба* (Щ[ж -

"УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"); Невже справді Дрогба кидається на суперників "з головою"? *Така дурня спадає на думку тим, хто складає правила* (ДДж - "УТ- 1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль") І ця дурня стосується правил? *Мабуть, треба буде вивч[і]ть, хто там де сидить на лаві запасних, бо є там такий, [шч'о] відповідає за це* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверопуль") І хто ж це "такий"? *Якщо вже поставив спину супернику, то тримайся до кінця, без усього цього цирку* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"). І справді, навіщо цирк у футболі?! *Питання не в тому, [шч'оп] стінку пробити, а [шч'оп] [м'ач']в ворота полетів* (ДДж - "УТ-1 ", ТФМ "Челсі" — "Ліверпуль"). Це — справді слушне зауваження.

Як бачимо, більшість причин порушення логічності викладу має лінгвістичну основу, оскільки логіка викладу реалізується засобами літературної мови, зокрема її морфологічними та синтаксичними ресурсами. Проте й екстралінгвістичні чинники не другорядні. Інтелектуальний розвиток, евристичні нахили, навички слухати себе (контролювати своє мовлення), почуття міри щодо кількості мовлення, життєвий досвід - усе це теж сприяє логічності. Отже, щоб причина можливого алогізму не "спрацювала", телеведучим необхідно подбати про високу культуру мислення і про культуру спілкування українською мовою.

Отже, проведений аналіз мовлення спортивних коментаторів (Дмитра Джулая, Олександра Гливинського, Ігоря Циганика, Роберто Моралеса) і ведучих (Євгена Зінченка, Романа Кадеміна, Сергія Полховського, Руслана Свіріна) засвідчив наявність значної кількості мовленнєвих девіацій у їхній мовній поведінці, що зумовлено різноманітними чинниками, зокрема рівнем мовної компетенції, індивідуально-психологічними особливостями коментарів і ведучих, специфікою спортивних телепередач. Найпоширеніші помилки були виявлені на лексичному рівні мовлення, а саме використання

росіянізмів, накладання синонімів, недоречне використання певних слів.

2.2 Мовне багатство комунікативної поведінки спортивних коментаторів і ведучих

Усне мовлення спортивного телеведучого обов'язково має бути різноманітним і багатим, неповторно індивідуальним. Як відомо, джерелами багатства й різноманітності усного мовлення є лексичні, фразеологічні, словотвірні, граматичні, стилістичні ресурси мови. У спортивному теледискурсі нами зафіксовано велику кількість різноманітних одиниць, котрі увиразнюють, індивідуалізують "мовленнєвий простір" телефіру. Позитивно, що спортивні тележурналісти широко використовують виразові засоби української мови, що значною мірою індивідуалізує їхнє мовлення, робить його неповторним, оригінальним. Цьому сприяє використання слів у переносному (образному) значенні, в результаті чого повідомлення набуває оцінно-експресивного забарвлення. На підставі аналізу телетекстів помічено, що в ідіостилі спортивних тележурналістів виділяються такі образні номінації:

1) епітети: *елегантний пас* (ДБ — "УТ-1", ТФМ "Реал" — "Баварія"; *елегантні передачі м'яча* (ЄЗ - "1 + 1", "Преспорт"); *Удар вийшов розкішний* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль");

2) метафори, серед яких виокремлюється дві підгрупи образних назв:

а) узуальні номінації — *сформували кістяк збірної*; *"кроліст"* — у значенні "плавець стилем "кроль" (ОМ - "Нк", "Репортер. Спорт"); *легіонери*- у значенні "іноземні гравці у складі української команди" (СП - "1+1", "Преспорт"); *колонія "Шахтаря"* - у значенні "команда" (СП - "1+1", "Преспорт"); *Дем'яненко кинув в бій Гавранчича* (РС - "Інтер", "Подобиці. Спорт"); *виграв повітряний бій* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - Ліверпуль"); *Доля великого кришталевого глобусу вирішиться у суботу* (ОМ - "Нк",

"Репортер. Спорт");

б) *оказіональні переносні значення: Поступово розхитують чорно- білу оборону футболісти "Реала" (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Реал" (Мадрид) - "Баварія" (Мюнхен)); Розписався м'ячем по воротах (ОБ - "ІСТУ", "Факти. День"); Євген Плющенко зняв чемпіонську корону (ОМ - "Нк", "Репортер. Спорт"); Чи зможе команда так заколисати суперника(ДДж - "УТ-1", ТФМ „Челсі" - „Ліверпуль").* Принагідне зауважимо, що іноді намагання оригінальне висловитися призводить до створення образних номінацій, котрі дисонують із контекстом, як-от: *...хтось із пташиної пари - Воробей — Воронін...(1Ц -"УТ-1", "НФ"; ...потойбічні сили залишили збірну за межами плей-оф (Щ - "УТ-1", "НФ"); На поле впливає Жозе Маурінью (ДДж — "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль");*

3) *метонімія: З цим завданням найкраще впоралися біло-сині (РС - "Інтер", "Новини"); помаранчево-чорні вийшли вперед (ОГ - "Нк", "Гол!"); Розслабився "Шахтар" (РС - "Інтер", "Подобиці. Спорт");*

4) *парафрази: четверта ракетка світу буквально знищила суперника - у значенні "тенісист Енді Роддік" (СП - "1+1", "Преспорт"); Дуже грамотно все зробив бразильський феномен - у значенні "Салаєтта" (ДБ - "УТ- 1",ТФМ "Реал" (Мадрид) - "Баварія" (Мюнхен); дістався першій ракетці світу - у значенні "тенісистові Роже Федереру" (РК - "Інтер", "Інтерспорт").* Порівняно рідко спортивні тележурналісти вдаються до таких засобів емоційно-експресивного увиразнення контексту, як градація - *В Австрії, де триває чемпіонат з біатлону, виграв не німець і не норвежець, а чех Досталь (СП - "1+1", "ТСН (Спорт)")* - та оксиморон: *Баскетболісти повільно поспішали (ОБ - "ІСТУ", "Факти. Ранок");*

5) *вживання прецедентних текстів: Трус не грає в футбол (фундаментом став відомий вираз "Трус не грає в хокей"); "Чистые ноги" (змінено вираз "Чистые руки", мова йшла про З.Зідана); Олигарх не*

играет в хоккей (фундаментом став відомий вираз "Трус не играет в хоккей"); *Один за всех и все за "Динамо"* (фундаментом став відомий вираз "Один за всех и все за одного").

Усному мовленню працівників телебачення значною мірою надає експресії доречне використання фразеологізмів. У переважній більшості вживання таких одиниць забарвлює контекст розмовним колоритом: *добряче попсували нерви суперникові* (АР - "1+1", "Преспорт"); *команда отримала на горіхи* (ОГ - "Нк", "Тол!"); *Тепер кинемо оком тут* (ВЩ - "УТ-1", "Спорт і ми"); *Футболісти не пасли задніх* (ОВ - "1 + 1", "Преспорт"); *суперників пошили в дурні* (ОГ - "Нк", "Гол!"); *Рота свого розкрив і щось там...* (ДДж - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль"; *в нього є серйозні козири* (ДБ - "УТ-1", ТФМ "Челсі" - "Ліверпуль").

Отож, чим рідше у "мовленнєвому просторі" спортивного теледискурсу повторюються одні й ті ж знаки, а також стандартні комбінації знаків, тим мовлення спортивних тележурналістів багатше й оригінальніше, що завжди привертає увагу глядачів та слухачів, викликає у них інтерес до повідомлюваної інформації. Втім, як слушно зауважує Н.Бабиц, не слід багатство мовлення ототожнювати з кількістю застосованих для передачі певної інформації знаків: головне — інформативна, а не словесна виповненість тексту (нерідко кількома словами буває сказано більше, аніж довгими деталізованими розповідями) [2,117].

ВИСНОВКИ

Запропонована бакалаврська робота розглядає стан сучасного українського телепростору на матеріалах телетекстів спортивних телепередач, зокрема мовлення коментаторів (Дмитра Джулая, Олександра Гливинського, Ігоря Циганика, Роберто Моралеса та інших) та ведучих (Євгена Зінченка, Романа Кадєміна, Сергія Полховського, Руслана Свіріна та інших).

Метою роботи було дослідити специфічні риси мовлення спортивних коментаторів українського телебачення, зокрема ведучих та коментаторів таких каналів: УТ-1, Новий канал, 1+1, ІСТУ, Мегаспорт, Інтер. Для досягнення мети ми розглядали культуру мовлення ведучих на українському телебаченні, визначили та класифікували мовні девіації у мовленні спортивних телекоментаторів, досліджували мовне багатство сучасного спортивного телебачення.

Вивчаючи мовну поведінку спортивних коментаторів, зокрема Дмитра Джулая, Олександра Гливинського, Ігоря Циганика, Роберто Моралеса та спортивних ведучих, зокрема Євгена Зінченка, Романа Кадєміна, Сергія Полховського, Руслана Свіріна ми дійшли до висновку, що вони не володіють достатнім рівнем культури мови, мають проблеми з знанням закономірностей звукової реалізації українських фонем у мовленнєвому потоці, дуже часто вживають росіянізми, плеоназми, тавтології, неправильно використовують синоніми і пароніми, порушують логічність мовлення.

У спортивному теледискурсі нами зафіксовано велику кількість різноманітних одиниць, котрі увиразнюють, індивідуалізують "мовленнєвий простір" телебачення. До них можна віднести правильно підібрані епітети, доречно використані метафори, вживання метонімії, парафраз, прецедентних текстів.

Вплив телебачення на формування мовної культури адресатів незаперечний. Не менш вагомим є також вплив конкретної мовної особистості (у нашому випадку - телеведучого) на глядацьку аудиторію. Статистичні дані

свідчать про критичне ставлення телеглядачів до вербального оформлення інформації, що подається у спортивних програмах. Ми, як телеглядачі, для підвищення мовної культури спортивних телеведучих пропонуємо звернути увагу на наступні аспекти роботи:

1) організація спецкурсів, практикумів для телеведучих (особливо для тих, хто у повсякденному спілкуванні користується російською мовою, а таких на національному телебаченні, нажаль, чимало) з метою вдосконалення навичок усного мовлення (передусім орфоепічних та зв'язного мовлення);

2) забезпечення зворотного зв'язку із телеглядачами для одержання необхідної інформації про не лише змістовий бік спортивних телепрограм, а й про їхнє вербальне оформлення;

3) звернути більшу увагу на критерії відбору телеведучих, при цьому чи не найважливішим критерієм є культура мовлення кандидата на телеведучого;

4) для підвищення культуромовного рівня телеведучого передбачається його постійна робота над собою — розширення загальної ерудиції шляхом читання фахової літератури, праця зі спеціальними лексикографічними джерелами (зокрема, зі словниками наголосів, орфоепічними, слововживання та ін.), критичний самоаналіз після перегляду програми з його участю (в записі) для виявлення допущених мовних помилок та огріхів із метою подальшого усунення їх у наступних випусках програми;

5) запровадження на телебаченні своєї системи матеріального стимулювання, що передбачає чітку диференціацію заробітної плати телеведучих залежно від якості проведення ними телепрограми (мається на увазі культура і правильність усного мовлення під час прямого ефіру у процесі коментування футбольних та інших ігор тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. - Київ, 1970. -253 с.
2. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Львів, 1990.- 231 с.
3. Баранник Д.Х. Усний монолог. - Дніпропетровськ, 1969. - 267 с.
4. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. — Москва, 1979. - 297 с.
5. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. - Київ, 2004. - 343 с.
6. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. — Москва, 1996. - 233 с.
7. Головащук С.І. Словник наголосів: Понад 20000. - Київ, 2003. - 320 с.
8. Головин Б. Н. Введение в языкознание. - Москва, 1977. - 311 с.
9. Дончик В. Мова не винна // Слово і час. - №2. - 2001.- С.68-77.
- 10.Дудик П. Наголошування слів і культура мовлення // Мовознавство. - №6.- 2005.-С.19-21.
- 11.Карнеги Д. Как приобрести друзей и оказывать влияние на людей. - Киев, 1989.-224 с.
- 12.Культура української мови: Довідник / С.Я.Срмоленко, Н.Я. Дзюбишина-Мельник, К.В. Ленець та ін.; за ред. В.М. Русанівського. - Київ, 1990. - 304 с.
- 13.Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / За ред. Н.Д. Бабич-Чернівці, 2005.- 527 с.
- 14.Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. - Москва, 1999. - 321 с.
- 15.Москаленко А.З. Теорія журналістики. - Київ, 2002. - 335 с.
- 16.Нікітіна Н. Українська мова на телебаченні: сьогочасна ситуація // Наголос. - №5 — 2004. - С. 2-7.
- 17.Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. - Київ, 1995.- 239 с.
- 18.Пономарів О.Д. Культура мови. Мовно-стилістичні поради. - Київ, 2001 - 240 с.
- 19.Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. - Київ, 1999. - 285 с.

20. Радевич-Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування. - Львів, 2001. - 274 с.
21. Сагач Г.М. Золотослів: Навчальний посібник. - Київ, 1993. - 198 с.
22. Селиванова Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. - Киев, 2002. - 343 с.
23. Сербенська О.А. Культура усного мовлення: Практикум. - Київ, 2004. - 214 с.
24. Советский энциклопедический словарь/Гл.ред. А.М. Прохоров. - С 56 4-е изд. - Москва, 1988. - 1600 с., ил.
25. Сопер П. Основы искусства речи. - Москва, 1989. - 190 с.
26. Степаненко М. Рідне українське слово. - Полтава, 2005. - 392 с.
27. Українська мова. Енциклопедія. Редколегія : Русанівський В.М., Тараненко О.О.(співголови), Заблук М.П. та ін. - Київ, 2000. - 752 с.
28. Чак С.Д. Чи правильно ми говоримо? - Київ, 1997 - 240 с.

ДОДАТКИ

Скорочені ініціали ведучих та коментаторів: ВВ- Вацко Віктор,

ВЗ - Завудський Віктор,

ВЩ - Щербачов Валентин,

ГП - Полій Григорій,

ДБ - Босянок Денис,

ДДж - Джулай Дмитро,

ДШ - Шемберко Дмитро,

ЄЗ - Зінченко Євген,

ІМ - Мірошніченко Ігор,

ІЦ - Циганик Ігор,

МН - Несенюк Микола,

МП - Падалка Марія,

ОГ - Гливинський Олександр,

ОЖ - Журахівський Олександр,

ОН - Нестеренко Ольга,

ОС - Степанищева Олена,

ПЧ - Черепін Павло,

РБ - Моралес Роберто РК - Кадемін Роман,

РС - Свірін Руслан,

СП - Полховський Сергій,

СПа - Панасюк Сергій

Скорочені назви спортивних телепередач: "СН" - "Спортивні новини",

"ССП"- "Світ спорту",

"НФ" - "Наш футбол",

ТБГ - трансляція баскетбольної гри,

ТФМ - трансляція футбольного матчу.

Скорочені назви телевізійних каналів: "Нк" - "Новий канал".

ДОДАТКИ

Скорочені ініціали ведучих та коментаторів: ВВ- Вацко

Віктор,

ВЗ - Завудський Віктор,

ВЩ - Щербачов Валентин,

ГП - Полій Григорій,

ДБ - Босянок Денис,

ДДж - Джулай Дмитро,

ДНІ - Шемберко Дмитро,

ЄЗ - Зінченко Євген,

ІМ - Мірошніченко Ігор,

ІЦ - Циганик Ігор,

МН - Несенюк Микола,

МП - Падалка Марія,

ОГ - Гливинський Олександр,

ОЖ - Журахівський Олександр,

ОН - Нестеренко Ольга,

ОС - Степанищева Олена,

ПЧ - Черепін Павло,

РБ - Моралес Роберто РК - Кадемін Роман,

РС - Свірін Руслан,

СП - Полховський Сергій,

СПа - Панасюк Сергій

Скорочені назви спортивних телепередач: "СН" -

"Спортивні новини",

"ССп"- "Світ спорту",

"НФ" - "Наш футбол",

ТБГ - трансляція баскетбольної гри,

